

*Мр Мирослав Милетић,
асистент, Правни факултет, Крагујевац*

UDK 347.4/7

Уговор између носиоца права и организације

I Уводне напомене

Однос између носиоца права и организације се обично заснива на њиховом међусобном уговору. Тада носилац права има статус комитента (члана или нечлана) организације.

Носилац права може постати члан организације ако испуњава предвиђене услове. Ти критеријуми варирају у зависности од организације. На пример, амерички ASCAP поставља најминималније услове у том погледу. Члан ове организације може постати аутор чије је најмање једно несценско дело издато на легалан начин, односно издавач који сноси уобичајени ризик издавачке професије, при чему је неопходно да се примерци његовог издања тих дела стављају у промет на комерцијалној основи у периоду од најмање једне године¹).

У упоредном праву је обично прописана обавеза за организацију да у своје чланство прими сваког заинтересованог носиоца права који испуњава предвиђене критеријуме. Тај носилац права мора прихватити опште услове пословања организације. Начелно, ту је неопходно да он са организацијом закључи појединачни уговор типског карактера који се заснива на тим условима.

Неке организације не практикују склапање таквих уговора. Сматра се да они нису потребни, јер општи акти организације садрже све елементе који одређују њену правну везу са својим члановима. Тако се чланским статусом носиоца права

1. Видети у Kernochan, J.: "Music Performing Rights Organizations in the United States of America: Special Characteristics"; Restraints; and Public Attitudes/Copyright, br. 11, 1985., стр. 396.

у организацији замењује уговор између тих страна. По правилу, то важи за везу између носилаца права и организације коју су они основали као своје предузеће, односно удружење или као његов орган. На пример, COPYSWEDE је орган Уније шведских аутора. Та организација колективно остварује одређене врсте имовинскоправних овлашћења чланова Уније. COPYSWEDE чини то на основу следеће одредбе Статута Уније: "Циљ Уније је да се стара о имовинским и личним интересима аутора и да се у том погледу нарочито ангажује да, путем уговора закљученим са заинтересованим корисницима, обезбеди ауторима, појединачно и групно, економску и социјалну сигурност"²). "Такав основ може бити довољан у пракси ако се односна имовинскоправна овлашћења не могу реализовати другачије, при чему аутори морају имати извесне гаранције за најефикасније и недискриминаторско остваривање својих овлашћења, јер њихово струковно удружење закључује те уговоре"³).

Неке организације немају своје чланове. Носиоци права могу бити једино комитенти нечланови такве организације. То су обично јавне организације, али постоје и овакви ентитети приватноправног карактера (нпр. ВМI и SESAC у САД).

Носилац права стиче статус комитента нечлана организације када са њом закључи уговор којим јој своја одређена имовинскоправна овлашћења поверава на колективно остваривање. То је типски уговор који се заснива на општим условима пословања организације. У упоредном праву је обично прописана обавеза за организацију да, под равноправним и примереним условима, закључи такав уговор са сваким заинтересованим носиоцем права.

II Појам уговора између носиоца права и организације

То је уговор којим организација прихвата налог носиоца права да, у своје име, али за његов рачун, колективно остварује његова одређена имовинска ауторскоправна, односно сродноправна овлашћења.

Тај уговор има две опште карактеристике: а) сагласно налогу носиоца права, организација у своје име предузима радње колективног остваривања дотичних имовинскоправних овлашћења, што значи да у обављању тих послова иступа као самостална страна у уговорном односу са корисником; б) организација делује за рачун носиоца права, тако да њему припадају економски ефекти колективног остваривања његових имовинскоправних овлашћења.

Такав уговор се може тицати искључивих и/или неискључивих имовинскоправних овлашћења. Разлика између те две врсте овлашћења се испољава и у овом домену⁴).

2. Наведено према Karnell, G: "The Relations Between Authors and Organizations Administering Their Rights/Copyright", бр. 2, 1986., стр. 55.

3. Ibidem.

4. Видети нпр. чл. 145, ст. 2 и 3 Закона о ауторском и сродним правима ЗАСП ("Сл. лист СРЈ", бр. 24/98).

У првом случају је суштина да носилац права уговором уступа своја одређена искључива имовинскоправна овлашћења организацији, са налогом да она у своје име, али за његов рачун, закључује уговоре са корисницима о неискључивом и теретном уступању тих овлашћења.

У другом случају је смисао да носилац права даје налог организацији да, у своје име, али за његов рачун, наплати накнаду од корисника по основу односних неискључивих имовинскоправних овлашћења.

III Правна природа уговора између носиоца права и организације

Приликом анализе овог питања треба имати у виду поменућу разлику између колективног остваривања искључивих и неискључивих имовинскоправних овлашћења.

У првом случају је реч о уговору *sui generis* који се не може у потпуности идентификовати са било којом другом врстом уговора. То је и сложен уговор⁵⁾, јер садржи елементе уговора о уступању искључивих имовинскоправних овлашћења, уговора о налогу и уговора о комисиону⁶⁾.

У другом случају, односни уговор садржи елементе уговора о налогу и уговора о комисиону⁷⁾.

Колективно остваривање искључивих имовинскоправних овлашћења подразумева да их носилац права уговором уступа организацији. У начелу, то је искључиво уступање тих овлашћења. Оно може бити и неискључиво, што је изузетак у упоредном праву. Било искључиво или неискључиво, ово уступање се може уговором ограничити предметно, просторно и временски. Циљ тог уступања искључивих имовинскоправних овлашћења није да организација врши односне радње искоришћавања одговарајућих предмета заштите. Изузетно, она може да чини то, али само под истим условима као и остали корисници⁸⁾. Суштина је да организација настоји да, за рачун носиоца права, закључује уговоре са корисницима о неискључивом и теретном уступању тих овлашћења. У том смислу, организација може деловати у своје име само ако претходно постане деривативни носилац одређених искључивих имовинскоправних овлашћења. Дакле, та овлашћења се уступају организацији која се обавезује носиоцу права да ће их, у своје име, али у његовом интересу, даље уступати корисницима. Када се проблем посматра на такав начин, тада постаје јасно зашто неки правници⁹⁾ сматрају да уступање тих овлашћења ор-

5. О подели уговора на просте и сложене видети у Радишић, Ј: "Облигационо право", општи део, Београд, 1993., стр. 133, 134.
6. Видети нпр. Марковић, С: "Ауторско право и сродна права", Београд, 1999. стр. 345-348.
7. Ibidem, стр. 348-349.
8. Karnell, G: op. cit., стр. 56.
9. Видети нпр. Moeller, M: Collective Administration of Copyrights and Neighbouring Rights (The Experience in the Federal Republic of Germany)/Copyright, бр. 11, 1988, стр. 483; Karnell, G: Op. cit, стр. 58.

ганизацији има фидуцијарни карактер¹⁰). Тако, у овом домену, уговор између носиоца права и организације мора да садржи елементе уговора о уступању искључивих имовинскоправних овлашћења.

Колективно остваривање искључивих и/или неискључивих имовинскоправних овлашћења подразумева да односи уговор садржи елементе уговора о налогу¹¹). "Суштина уговора о налогу је да налогопримац треба да обави одређене правне и фактичке радње за рачун налогодавца"¹²). Произлази да су носилац права и организација у односу налогодавца и налогопримца. Наиме, организација послује за рачун носиоца права тако што предузима радње колективног остваривања његових одређених имовинскоправних овлашћења.

Код уговора о налогу је битно да налогопримац према трећим лицима мора увек иступати за рачун налогодавца, при чему је ирелевантно да ли то чини у име налогодавца или у своје име¹³). Међутим, у зависности од тога, уговор о налогу може имати карактер уговора о заступању или уговора о комисиону¹⁴). У теорији постоји извесно неслагање око правне природе уговора о комисиону. Најкраће речено, он се схвата као уговор о индиректном (тзв. скривеном) заступању или као уговор *sui generis*. "Посматрајући ово питање кроз наше позитивне прописе, треба пре свега истаћи да је уговор о комисиону засебни именовани уговор у привреди. Односи из тог уговора уређени су посебним законским одредбама. Али, ако неко питање није регулисано тим посебним одредбама, на односе из уговора о комисиону сходно се примењују правила о налогу (члан 772 ЗОО). То значи да према нашем праву уговор о комисиону представља посебну врсту уговора о налогу"¹⁵).

Колективно остваривање имовинскоправних овлашћења подразумева да организација иступа за рачун извесне групе носилаца права. Многе организације делују за рачун више хиљада, па и десетина хиљада носилаца права. Постоји и флукуација носилаца права који послују се организацијом, што значи да се временом мења њен репертоар предмета заштите. Услед тих практичних разлога, организација према корисницима иступа у своје име. Стога, уговор између носиоца права и организације садржи елементе уговора о комисиону. Отуда се такав носилац права сматра комитентом организације.

IV Битне особине уговора између носиоца права и организације

Овај уговор има четири битне особине.

10. О фидуцијарним правним пословима видети у Стојановић, Д: "Увод у грађанско право", Београд, 1990., стр. 252, 255.
11. Уговор о налогу је регулисан члановима 749770 Закона о облигационим односима ЗОО ("Сл. лист СФРЈ", бр. 29/78, 39/85, 45/89, 57/89 и "Сл. лист СРЈ", бр. 31/93).
12. Трајковић, М: Чл. 749. у "Коментару Закона о облигационим односима", Београд, 1995., стр. 1279.
13. Ibidem.
14. Уговор о комисиону је регулисан члановима 771789 ЗОО а.
15. Јанковец, И: "Привредно право", Београд, 1996., стр. 451.

Прво, намеће се питање да ли је он формалан или неформалан¹⁶). ЗАСП нема одредбу која би изричито решила ту дилему. Стога, одговор зависи од формалности, односно неформалности уговора чије елементе садржи анализирани уговор.

Уговор о уступању искључивих имовинскоправних овлашћења је одређен као формалан у већини савремених закона из ове области. ЗАСП прихвата ту опцију тако што предвиђа да се ауторски¹⁷), односно интерпретаторски¹⁸) уговор закључује у писаној форми. То је конститутивна (*ad solemnitatem*) форма¹⁹). Дакле, уговор између носиоца права и организације је формалан када се тиче колективног остваривања искључивих имовинскоправних овлашћења из субјективног ауторског, односно интерпретаторског права. ЗАСП нема одредбу о форми уговора о уступању искључивих имовинскоправних овлашћења садржаних у осталим врстама субјективних сродних права. Стога би се могао извести закључак о неформалности тог уговора, па тиме и односног уговора између носиоца права и организације. Међутим, правно системски гледано, логичније би било да се ти уговори сматрају формалним, с обзиром на аналогију са ауторским, односно интерпретаторским уговором, као и са уговором о лиценци у области права индустријске својине који је изричито одређен као формалан у члану 687 ЗОО-а²⁰).

Уговор о налогу и уговор о комисиону су неформални уговори²¹), мада се у пракси најчешће закључују у писаном облику. Стога је и уговор између носиоца права и организације неформалан када се односи само на неискључива имовинскоправна овлашћења.

Судећи према досадашњој пракси, уговор између носиоца права и организације се увек закључује у писаној форми²²).

Друго, то је обострано обавезујући уговор, јер ствара обавезе за обе његове стране. Основне обавезе носиоца права су да омогући организацији да колективно остварује његова одређена имовинскоправна овлашћења и да јој накнади односне трошкове. Основне обавезе организације су да настоји да предузима радње колективног остваривања одређених имовинскоправних овлашћења носиоца права и да му полаже рачун о извршењу његовог налога. Тај уговор није мотивисан тежњом за узајамном разменом чинидби. Овде обостране обавезе носиоца права и органи-

16. О подели уговора на формалне и неформалне видети у Радишић, Ј: *op. cit.*, стр. 116-117.

17. Чл. 61, ст. 3 ЗАСПа. Изузетак је предвиђен у члану 68 ЗАСП-а: "Издавачки уговор чији је предмет издавање чланака, цртежа и других ауторских прилога у новинама и периодично штампани не мора бити закључен у писаној форми".

18. Чл. 113, ст. 3 ЗАСПа.

19. Видети у Марковић, С: "Ауторско право и сродна права", Београд, 1999., стр. 255, 258.

20. Писана форма уговора о лиценци је конститутивна (*ad solemnitatem*) форма (видети у Марковић, С: Чл. 687. у "Коментар Закона о облигационим односима", Београд, 1995., стр. 1215, 1216).

21. Видети Трајковић, М: Чл. 749. у "Коментар Закона о облигационим односима", Београд, 1995., стр. 12-79.; Јанковец, И: *Op. cit.*, стр. 452.

22. Karnell, G: *op. cit.*, стр. 57.

зације нису у односу чинидби и противчинидби, што значи да се не ради о синалагматичком уговору. На пример, не може се сматрати да је организација пристала да колективно остварује одређена имовинскоправна овлашћења носиоца права само зато што се он обавезао да јој накнади односне трошкове. Дакле, прецизније посматрано, то је неправи обострано обавезујући уговор²³⁾.

Треће, у суштини је реч о теретном уговору²⁴⁾, мада организација не наплаћује провизију од носиоца права на име колективног остваривања његових имовинскоправних овлашћења²⁵⁾. Теретни карактер тог уговора је резултат чињенице да се, на основу предвиђених врста одбитака, издваја део прихода прикупљеног од корисника.

Четврто, то је дуготрајан уговор²⁶⁾, тј. уговор са трајним извршењем обавеза, јер у тренутку његовог закључења није одређен укупан обим чинидби (пре свега, организације), већ то зависи од дужине трајања уговорног односа.

V Битни елементи уговора између носиоца права и организације

Овај уговор може настати само ако се оба преговарача сагласе о његовим битним елементима. Реч је о четири таква елемента.

Први битан елемент је врста предмета заштите које носилац права ставља на репертоар организације. Ту носилац права не може изузети поједине предмете заштите одређене врсте. То важи за постојеће, али и будуће предмете заштите који настану током трајања уговора. Стога је довољно да се уговором назначи само њихова врста. Спецификација сваког појединог предмета заштите се обично врши посебном пријавом која садржи све неопходне податке.

Други битан елемент је врста имовинскоправног овлашћења које носилац права поверава организацији на колективно остваривање. Тај елемент је, као и претходни, донекле детерминисан специјализацијом организације, јер она ограничава своју делатност на одређене врсте имовинскоправних овлашћења поводом одговарајућих врста предмета заштите. Међутим, неопходно је уговором прецизирати врсте тих овлашћења, односно предмета заштите, јер круг ових врста може бити ужи од обима поменуте специјализације.

Трећи битан елемент је налог носиоца права који прихвата организација. Тим налогом се морају прецизирати радње колективног остваривања одређених имовинскоправних овлашћења које организација треба да предузме у своје име, али за рачун носиоца права, сагласно општим условима њеног пословања.

Четврти битан елемент је време трајања уговора. То је уговор са трајним извршењем обавеза који, сам по себи, не одређује временску границу свог важења, већ се она мора посебно назначити. Тај уговор се може закључити на одређено

23. О овој врсти уговора видети у Радишић, Ј: *op. cit.*, стр. 119.

24. *Ibidem*, стр. 121.

25. Видети нпр. чланове 160 и 164 ЗАСП-а; Moeller, М: *op. cit.*, стр. 483.

26. О овој врсти уговора видети у Радишић, Ј: *op. cit.*, стр. 130, 132.

или на неодређено време. У првом случају се мора прецизирати рок чијим истеком престаје уговор. У другом случају, уговор може престати отказом неког од уговорника. У начелу, организација може отказати уговор само ако за то постоје оправдани разлози. Носилац права може то учинити без икаквих нарочитих разлога. Стога је та ситуација много чешћа од претходне и заслужује пажњу. По правилу, носилац права даје отказ у писаном облику. При том мора назначити да ли се ради о потпуном или делимичном отказу. Потпун се односи на све врсте имовинскоправних овлашћења које је носилац права поверио организацији на колективно остваривање, а делимичан се тиче само неких од тих врста. У уговору треба навести да ли се отказ може дати у свако доба или у тачно одређено време. Мора се назначити и да ли уговор престаје самим достављањем отказа или истеком отказног рока. У начелу, тај рок се одређује уговарањем да отказ ступа на снагу истеком календарске године у којој је достављен организацији.

VI Дејство уговора између носиоца права и организације

Дејство овог уговора се састоји у стварању права и обавеза за обе његове стране. При том, права једне стране кореспондирају са обавезама друге. Стога се дејство анализираниог уговора може једноставније изложити кроз приказ обавеза носиоца права и организације.

1. Обавезе носиоца права

1.1. Обавеза носиоца права да омогући организацији да колективно остварује његова одређена имовинскоправна овлашћења

Носилац права је дужан обавити извесне радње које треба да омогуће организацији да колективно остварује његова одређена имовинскоправна овлашћења. Упркос разноликости тих радњи, неке од њих су типичне за уговорну праксу организације и заслужују пажњу.

Одговарајућа документација организације о предметима заштите са свог репертоара и односим носиоцима права је један од услова за обављање њене делатности. Стога, носилац права је дужан да организацији уредно достави све податке неопходне у том погледу, при чему је одговоран за њихову тачност. Ту се обично практикују стандардизовани обрасци који носиоцу права олакшавају извршење те чинидбе, а организацији поједностављују обраду тих података.

Носилац права може бити обавезан да обави и неке друге радње сличног карактера. На пример, уколико организација захтева то од њега, аутор је дужан да јој поднесе на увид један примерак дела или да јој достави све доказе о делу.

Носилац права је обавезан извршити поменуте чинидбе без обзира да ли се његов уговор са организацијом односи само на искључива или једино на неискључива имовинскоправна овлашћења или на све њих заједно. Поред тога, у случају искључивих имовинскоправних овлашћења, уговор обавезује носиоца права да их

уступи организацији. У том домену, извршење те чинидбе је један од услова испуњавања уговорних обавеза организације према носиоцу права.

У свету доминира решење по коме то уступање има искључив карактер, што изричито предвиђа и ЗАСП²⁷⁾. У том случају, носилац права не сме да, у уговореним предметним, просторним и временским оквирима, врши одређене радње искоришћавања одговарајућих предмета заштите, нити да односна овлашћења уступа другим лицима (пре свега, осталим организацијама или корисницима). Дакле, у тим оквирима, носилац права је обавезан да се уздржи од индивидуалног остваривања ових овлашћења и њиховог уступања другој организацији. Међутим, организација понекад дозвољава носиоцу права да непосредно послује са појединачним корисником. Та дозвола се може дати на захтев носиоца права и односи се само на конкретне случајеве (нпр. на тачно одређен концерт тог носиоца права). При том се носилац права обавезује да, у извесној мери, поштује тарифу и остале одговарајуће акте организације у преговорима са корисником²⁸⁾.

Организација настоји да таквим ограничавањима носиоца права очува предности искључивог стицања овлашћења. Преовладава схватање да овакво стицање овлашћења има суштински значај за ефикасно функционисање организације, чиме се истовремено спречава конфузија која би, у супротном, могла настати у правном промету. На пример, британски PRS истиче да би се неискључивим уступањем овлашћења организацији у знатној мери искомпликовало њихово колективно остваривање, док би кумулативно дејство широке примене тог решења довело и до огромног увећања односних трошкова, што би, у крајњој линији, резултирало колапсом дотичног система²⁹⁾. Међутим, уколико је то уступање искључиво, онда цео систем односа између носилаца права, организације и корисника постаје прегледнији, једноставнији, рационалнији, економичнији и правно сигурнији.

Упркос томе, поставља се питање сагласности таквог решења са антимонополским прописима. Те одредбе служе очувању принципа слободе конкуренције, нарочито у земљама развијене тржишне привреде. Насупрот томе, искључиво имовинскоправно овлашћење је монополског карактера. Стога, његов носилац има монополски или доминантан положај на тржишту. Међутим, у смислу антимонополских прописа се може говорити о таквом положају неког лица тек ако у његовим рукама постоји концентрација већег броја искључивих имовинскоправних овлашћења исте врсте, тако да он нема конкуренцију или нема знатнију конкуренцију у тој области. Колективно остваривање поменутих овлашћења захтева њихову концентрацију у оквиру организације која, на основу тога, формира свој репертоар односних предмета заштите. С обзиром на његове последице, искључиво уступање тих овлашћења организацији нарушава конкуренцију у дотичној обла-

27. Чл. 145, ст. 2 ЗАСП-а.

28. Видети у Karnell, G: *op. cit.*, стр. 50.

29. Видети у Dworkin, G: *Monopoly, nonparticipating rightowners, relationship authors/producers*, Copyright Tribunal у зборнику: "Collective Administration of Copyrights in Europe", Amsterdam, 1995, стр. 20.

сти. Стога настаје поменута дилема. У погледу њеног решења постоје два основна става: европски и амерички, при чему се може уочити и пример њихове комбинације, тј. средње решење.

1.1.1. Европски став

Он се заснива на праву конкуренције Европске уније (ЕУ)³⁰ чије су кључне одредбе чланови 81 (85) и 82 (86) Уговора о оснивању Европске економске заједнице³¹. Први од тих чланова се односи на картеле, а други на злоупотребу доминантног положаја³².

"За однос између националног антимонополског права држава чланица ЕУ, с једне, и наднационалног антимонополског права ЕУ, с друге стране, карактеристично је да је право ЕУ применљиво само на случајеве у којима бива угрожена слобода конкуренције у трговини између држава чланица, док се спречавањем угрожавања слободе конкуренције на територији појединих држава чланица ЕУ бави искључиво национално право"³³.

Комисија и Суд правде ЕУ, као и претежни део правне доктрине третирају организацију као предузеће у смислу поменутих одредби³⁴. Међутим, ти органи сматрају да организација није предузеће коме је поверено вршење услуга од општег економског интереса и зато не може уживати погодности специјалног режима прописаног чланом 86 (90), ставом 2 Римског уговора³⁵: "На предузећа којима је поверено вршење услуга од општег економског интереса или која имају карактер финансијског монопола примењују се одредбе овог Уговора, нарочито прописи о конкуренцији, ако примена тих правила правно или фактички не спречава извршавање задатака који су им поверени. Развој трговине не сме бити угрожен у мери која би била супротна интересима Заједнице"³⁶. Упркос томе, Комисија и Суд правде су, генерално гледано, уважавали специфичност организације при примени

30. О праву конкуренције ЕУ видети у Вукадиновић, Р: "Право Европске уније", Београд, 2001, стр. 246-305.
31. Римски уговор је потписан 25.3.1957, а ступио на снагу 1.1.1958. Свака његова одредба поменута у овом чланку је нумерисана према Амстердамском уговору (потписан 2.10.1997., ступио на снагу 1.5.1999). У загради је дата и стара нумерација односног члана према Мاستрихтском уговору (потписан 7.2.1992., ступио на снагу 1.11.1993.).
32. Видети "Consolidated Version of the Treaty Establishing the European Community", стр. 7071, http://europa.eu.int/eurlex/en/treaties/dat/ec_cons_treaty_en.pdf (приступ 11.6.2002.).
33. Марковић, С: "Патентно право", Београд, 1997, стр. 322.
34. Такав став садрже одлуке Комисије у предметима GEMA I (2.6.1971) и GVL (29.10.1981), као и пресуде Суда правде у предметима BRT v. SABAM (27.3.1974.), Greenwich Film Production v. SACEM (25.10.1979.) и GVL v. Commission (2.3.1983.); исто мишљење имају Francon, Colombet, Franceschelli, Plaisant, Lassier и многи други правници (видети у Doutrépoint, С: A negative attestation by the E.E.C. Commission in favor of the authors' society GEMA/RIDA, бр. 124, 1985., стр. 20, 22, 28).
35. Став Комисије у предмету GEMA I и Суда правде у предметима BRT v. SABAM и GVL v. Commission (видети у Drijber, В. Ј: *European competition law aspects of copyright collecting societies* у зборнику "Collective Administration of Copyrights in Europe", Amsterdam, 1995., стр. 67).

права конкуренције ЕУ на такав ентитет. Равнотежа између посебних потреба организације и ригидних антимонополских прописа ЕУ се може успоставити на основу члана 151 (128), става 4 Римског уговора³⁷). Та норма обавезује органе ЕУ да воде рачуна о културним аспектима својих активности заснованих на осталим одредбама Римског уговора, укључујући и његова антимонополска правила³⁸).

Суштина европског става је да треба толерисати искључиво уступање имовинскоправних овлашћења организацији, јер се тиме не повређује чл. 81, ст. 1 Римског уговора ако су предметни, просторни и временски оквир таквог уступања сразмерни задатку који је поверен том ентитету³⁹).

На тај начин се превасходно уважавају интереси носиоца права. С једне стране, тиме се ствара претпоставка за ефикасно функционисање организације, што, у крајњој линији, погодује носиоцу права, тим пре, јер је обично реч о искључивом уступању оних овлашћења која карактеришу озбиљни проблеми њиховог индивидуалног остваривања. С друге стране, наведено схватање уважава потребу заштите носиоца права, јер је он, у начелу, фактички приморан да послује са организацијом која има доминантан положај на тржишту ЕУ или на његовом битном делу. Стога се не толерише ово искључиво уступање овлашћења ако организација злоупотређува свој доминантан положај тиме што носиоцу права намеће несразмерни предметни, просторни и временски оквир у том погледу.

Комисија и Суд правде ЕУ су, при решавању појединих предмета у контексту члана 82 Римског уговора, настојали да дефинишу сразмерне, па тиме и допуштене оквире искључивог уступања имовинскоправних овлашћења организацији.

Тако, сваки предметни оквир је допуштен ако га одреди носилац права, наравно, у контексту специјализације организације. Наиме, носилац права мора имати слободу избора имовинскоправних овлашћења која ће уступити организацији⁴⁰). На пример, то не би био случај ако би организација наметнула обавезу носиоцу права да јој, поготову за дуг временски период, уступи сва његова имовинскоправна овлашћења, постојећа и будућа, без разликовања одређених општеприхваћених облика искоришћавања односних предмета заштите⁴¹).

Када је реч о просторном оквиру, организација сме захтевати од носиоца права да јој уступи имовинскоправна овлашћења са важењем само за оне земље где она послује на непосредан начин⁴²). Носилац права може да одреди шири про-

36. Видети *Consolidated Version of the Treaty Establishing the European Community*, стр. 72, http://europa.eu.int/eurlx/en/treaties/dat/ec_cons_treaty_en.pdf (приступ 11.6.2002).

37. *Ibidem*, стр. 107108.

38. Видети у Becker, J. *Governmental and judicial control over licensing and tariffs* у зборнику "Collective Administration of Copyrights in Europe", Amsterdam, 1995, стр. 40.

39. Видети у Drijber, B. J: *op. cit.*, стр. 69.

40. Став Комисије у предмету GEMA I (видети у Walsh, A. E. and Paxton, J: "Competition Policy - European and International Trends and Practices", London, 1975., стр. 91).

41. Став Суда правде у предмету BRT v. SABAM (видети у Mestmaecker, E. J: "Performing Rights Organizations in the Common Market Comparative Observations/International Business Lawyer", February 1985., стр. 73).

сторни оквир овог уступања својих овлашћења или да организацији не поставља ограничење у том погледу.

Коначно, допуштен је временски оквир одређен могућношћу носиоца права да уговор са организацијом откаже на крају сваке године⁴³⁾ или бар сваке треће године⁴⁴⁾.

Та становишта су израз тежње да се очува принцип слободе кретања лица на територији ЕУ, чиме се уједно жели подстаћи конкуренција између организација на односном тржишту у погледу придобијања носилаца права⁴⁵⁾. Тиме се омогућава носиоцу права да истовремено буде комитент више организација са истом специјализацијом на тржишту ЕУ. Носиоци права су веома ретко користили ту могућност.

1.1.2. Амерички став

Суштина америчког става заснованог на антитрустовском праву САД је да се може допустити само неискључиво уступање имовинскоправних овлашћења организацији са великим тржишним уделом, с тим што јој треба, у извесној мери, ограничити слободу уговарања и код оквира тог уступања. То схватање произлази из судских одлука о престанку којима су окончани антитрустовски поступци покренути на основу тужби Владе САД против ASCAP-а и ВМI-а⁴⁶⁾. Те одлуке се непосредно тичу само тих организација, при чему нису исти модалитети односних обавеза ASCAP-а, с једне, и ВМI-а, с друге стране. Наведени став је ограничен на овлашћења на искоришћавање несценских дела у бестелесној форми. Ту делују три најзначајније организације у САД: ASCAP, ВМI и SESAC. Влада САД није до сада подизала антитрустовске тужбе против SESAC-а. Међутим, та организација је увек уважавала дотичне судске одлуке, тако што им је прилагођавала своје пословање у овом домену, мада није била формално обавезна у том погледу. Стога и SESAC стиче поменуто овлашћења на неискључив начин.

Историјски гледано, амерички став је временом еволуирао, како у погледу ASCAP-а, тако и ВМI-а. Код ASCAP-а се могу уочити три периода, зависно од начина решавања разматраног проблема⁴⁷⁾. Током првог периода (1914 1941), ASCAP је смео да стиче односна овлашћења на искључив начин. Током другог периода (1941 1950), уступање тих овлашћења овој организацији је морало имати не-

42. Став Комисије у предмету GEMA I (видети у Drijber, B. J: op. cit, стр. 70).

43. Став Комисије у предмету GEMA I (видети у Joubert, C: "The price of the repertoire an authors' society in a dominant position visavis the constraints of the law of competition/RIDA", бр. 117, 1983., стр. 20, 26).

44. Такав став садржи одлука Комисије у предмету GEMA II 6.7.1972. (Ibidem).

45. Видети у Karnell, G: op. cit, стр. 66.

46. Видети у Милетић, М: *Државна контрола над организацијом за колективно осциваривање ауторског и сродних права*, "Правни живот", бр. 11, 2001., стр. 858.

47. Видети у Kernochan, J: op. cit, стр. 396; Korman, B: *U. S. position on collective administration of copyright and antitrust law* у зборнику "Collective Administration of Copyrights in Europe, Amsterdam", 1995, стр. 55.

скључив карактер, при чему је ASCAPу било изричито допуштено да захтева да се само њему плаћају све накнаде проистекле из непосредног пословања сваког његовог члана са појединачним корисником у дотичном домену. Те накнаде су се расподељивале исто као и оне које је ASCAP прикупио на основу свог директног пословања са корисницима. Тиме се ефикасно елиминисао подстицај његовим члановима да непосредно уступају одговарајућа овлашћења корисницима. Током трећег периода (од 1950. па надаље), ASCAP више не сме тако ограничавати своје чланове у њиховом директном пословању са корисницима. Код ВМI-а се могу уочити два таква периода⁴⁸). Током првог периода (1939-1966), ВМI је смео да стиче одговарајућа овлашћења на искључив начин. Током другог периода (од 1966. па надаље), уступање тих овлашћења овој организацији мора бити неискључиво.

Допуштање организацији да стиче овлашћења само на неискључив начин омогућава конкуренцију у погледу њиховог остваривања. Према анализираном ставу, та конкуренција мора постојати између односних организација, с једне, и њихових комитената, с друге стране. При том, ову ситуацију карактеришу два одступања од класичних последица неискључивог уступања имовинскоправних овлашћења.

Прво, носилац права може једино индивидуално остваривати иста овлашћења у идентичним оквирима у којима их је уступио организацији. Он не сме да их, у тим оквирима, повери и другој организацији на колективно остваривање, што би му, иначе, било допуштено према класичној концепцији. Досадашња пракса показује да аутор може истовремено бити комитент само једне од поменутих организација. Насупрот томе, издавач сме да, преко својих посебних издавачких кућа, истовремено припада двома или свим организацијама. Већина издавача сматра да је веома важно имати најмање два посебна пословна ентитета, један учлањен у ASCAP, а други прикључен ВМI-у⁴⁹). Међутим, те издавачке куће имају различите репертоаре, при чему свака од њих може истовремено бити комитент само једне организације у оквиру односне специјализације.

Друго, класична концепција би подразумевала да дотичне организације немају активну легитимацију за подизање тужби против повредилаца ових неискључиво стечених овлашћења. Напротив, свака од тих организација има право да штити та овлашћења пред судом и другим органима. Оне чине то у своје име на основу њихових уговора са носиоцима права.

Према америчком ставу, интереси корисника су примарни, а носиоца права секундарни у том контексту⁵⁰).

Интереси корисника се уважавају тако што му се гарантује могућност избора да послује са организацијом или непосредно са њеним комитентима. Тиме се економски јаком кориснику пружа шанса да заобиђе организацију и да, у директном контакту са извесним бројем њених комитената, покуша да материјализује своју

48. Видети у Kernochan, J: op. cit, стр. 397; Korman, B: op. cit, стр. 59.

49. Kernochan, J: op. cit, стр. 391.

50. Mestmaecker, E. J: op. cit, стр. 72.

супериорнију преговарачку позицију у односу на сваког од њих понаособ. Овај диспарат преговарачких позиција даје реалне изгледе таквом кориснику да уговори нижу накнаду него када би пословао са организацијом, јер ти комитенти нису обавезни да поштују њену тарифу у том случају.

Амерички став узима у обзир и интересе носиоца права. Пре свега, носилац права сме да истовремено буде комитент организације и да непосредно послује са појединачним корисником поводом истих овлашћења у идентичним оквирима. Међутим, могућност индивидуалног остваривања тих овлашћења у већини случајева нема практичну вредност за комитента организације⁵¹). Наиме, то су овлашћења која карактеришу озбиљни проблеми њиховог индивидуалног остваривања. Стога, носилац права је фактички приморан да углавном послује са организацијом са великим тржишним уделом у САД. Отуда, ASCAP и BMI имају донекле ограничену слободу уговарања и код оквира у којима неискључиво стичу одговарајућа овлашћења, јер би ове организације могле да, у том погледу, злоупотребљавају свој доминантан положај према носиоцу права.

Допуштен предметни оквир је одређен тиме што свака од поменутих организација сме захтевати од носиоца права да јој уступи само овлашћења на искоришћавање несценских дела у бестелесној форми. Те организације могу слободно уговорати просторни оквир овог уступања. Стога, свака од њих захтева од носиоца права да јој уступи овлашћења без просторног ограничења. Допуштен временски оквир тог уступања је различит за ASCAP и BMI. У случају ASCAP-а, дозвољен је временски оквир одређен могућношћу носиоца права да иступи из чланства те организације на крају сваке календарске године, с тим што је обавезан да јој писани отказ уговора достави најмање три месеца пре тога⁵²). Време трајања уговора које BMI закључује са носиоцем права мора бити ограничено на 5 година⁵³).

1.1.3. Средње решење

Приказ европског и америчког става треба заокружити освртом на становиште ирске Власти за конкуренцију у предмету PRS v. Individual Creators/Publishers⁵⁴) из 1991. године. То схватање се односи само на британску организацију PRS и њено стицање овлашћења на искоришћавање несценских дела у бестелесној форми. Међутим, ово становиште је занимљиво, јер се ради о средњем решењу, тј. комбинацији европског и америчког става.

Тако, Власт сматра да носилац права мора имати слободу избора између искључивог и неискључивог уступања поменутих овлашћења PRS-у. Када је реч о предметном оквиру, носилац права је тај који треба да одреди да ли ће сва или само нека од тих овлашћења поверити PRS-у на колективно остваривање. При том, ова организација сме захтевати од носиоца права да јој уступи та овлашћења без

51. Karnell, G: op. cit, стр. 58.

52. Видети у Kogman, B: op. cit. стр. 59.

53. Видети у Kernochan, J: op. cit, стр. 397.

54. Наведено према Dworkin, G: op. cit, стр. 1921.

просторног ограничења. На крају, према мишљењу Власти, проблематичан је временски оквир одређен могућношћу носиоца права да уговор са PRS-ом откаже само у трогодишњем интервалу (тренутно постоји иницијатива PRS-а да то буде једногодишњи интервал).

1.2. Обавеза носиоца права да организацији накнади трошкове колективног остваривања његових одређених имовинскоправних овлашћења

Иступајући у своје име, организација мора начинити одређене трошкове ради колективног остваривања имовинскоправних овлашћења. При том, она делује за рачун носиоца права, тако да њему припадају економски ефекти тог пословања. Отуда, носилац права је дужан да јој накнади односне трошкове.

Та обавеза се не испуњава на исти начин као код уговора о налогу, односно комисиону⁵⁵⁾, јер је реч о колективном остваривању истоврсних имовинскоправних овлашћења већег броја носилаца права. Стога би било немогуће или бар нерационално да организација обрачунава висину трошкова реализације тих овлашћења сваког појединог носиоца права и да захтева од њега да јој накнади тако утврђен износ.

Сагласно свом непрофитном карактеру, организација не наплаћује провизију од носиоца права на име колективног остваривања његових имовинскоправних овлашћења. Насупрот томе, обавеза плаћања провизије другој уговорној страни је карактеристична за налогодавца, односно комитента⁵⁶⁾. Између осталог, та провизија обухвата и накнаду режијских трошкова налогопримца⁵⁷⁾, односно комисионара⁵⁸⁾. То су уобичајени поштански трошкови, трошкови закупа пословних просторија, плате радника налогопримца, односно комисионара, путни трошкови радника ове уговорне стране који су нужни ради закључења уговора са трећим лицем и слично⁵⁹⁾. Обавеза налогодавца, односно комитента да другој уговорној страни накнади трошкове извршења дотичног посла се не протеже и на поменуте издатке, јер су они покривени провизијом. Насупрот томе, аналогна обавеза носиоца права се тиче свих трошкова колективног остваривања његових имовинскоправних овлашћења.

Та обавеза се практично испуњава тако што организација издваја део прихода прикупљеног од корисника и тим средствима покрива ове трошкове. Тај одбитак претходи расподели накнаде односним носиоцима права. Дакле, носилац права има пасивну улогу при испуњавању ове обавезе. Организација скупно реализује ту

55. Та обавеза налогодавца/комитента је регулисана члановима 758, 759, 763, 784 и 785 ЗОО-а.

56. Та обавеза налогодавца/комитента је регулисана члановима 761, 762, 763, 782 и 783 ЗОО-а. Уговор о налогу је теретан, осим ако је другачије уговорено или произлази из природе међусобног односа налогодавца и налогопримца (чл. 749, ст. 3 ЗОО-а). Уговор о комисиону се увек закључује као теретан (чл. 771 ЗОО-а).

57. Видети у Трајковић, М: Чл. 758. у "Коментар Закона о облигационим односима", Београд, 1995., стр. 1288.

58. Видети у Јанковец, И: *op. cit.*, стр. 456-457.

59. *Ibidem.*

обавезу свих носилаца права чија истоврсна имовинскоправна овлашћења остварује колективно. Тако, средства која се у одређеном периоду прикупе од корисника на име накнаде за вршење идентичних радњи искоришћавања истоврсних предмета заштите тих носилаца права формирају одговарајући фонд који организација умањује за износ укупних трошкова колективног остваривања свих односних имовинскоправних овлашћења.

Неспорно је да се овим одбитком покривају материјални и лични трошкови предузимања радњи колективног остваривања тих овлашћења. Тај одбитак обухвата и износе пореза и доприноса на прикупљене накнаде. Питање је да ли он покрива и трошкове вршења осталих функција организације.

Одговор је потврдан за трошкове које организација начини ради заштите личноправних овлашћења аутора. То важи и за интерпретаторе ако су им призната та овлашћења.

Овај одбитак се може користити и за покриће трошкова вршења извесних дупонских функција организације, као што су, примера ради, давање правних савета носиоцима права, организовање одговарајућих семинара и курсева, предузимање активности на унапређењу односа са јавношћу које доприносе бољем разумевању и потпунијем уважавању имовинскоправних овлашћења која се остварују колективно.

Многе организације врше и социјалну, односно културну функцију, при чему за те сврхе издвајају део прихода прикупљеног од корисника. Велика већина тих организација практикује посебан одбитак у том погледу. Постоје и организације које одбитком за покриће трошкова свог рада обухватају и издатак за социјалне и културне сврхе⁶⁰.

2. Обавезе организације

2.1. *Обавеза организације да носиоци да предузима радње колективног остваривања одређених имовинскоправних овлашћења носиоца права*

Организација је дужна извршити налог носиоца права у складу са општим условима свог пословања; при том, она мора да се придржава налога и да се у свему руководи интересима носиоца права⁶¹.

Конкретно, организација је дужна да, у своје име, али за рачун носиоца права, настоји да: преговара и закључује уговоре са корисницима и њиховим удружењима, контролише искоришћавање предмета заштите, наплаћује накнаду и штити односна имовинскоправна овлашћења пред судом и другим органима⁶². У том смислу, организација се обавезује сваком свом комитенту понаособ. Ова поједи-

60. Tournier, J. L: The price of copyright/RIDA, бр. 116, 1983., стр. 54, 56.

61. Таква обавеза налогопримца је регулисана члановима 751 и 752 ЗОО-а.

62. Чл. 145, ст. 4 ЗАСПа изричито допушта организацији да штити та овлашћења пред судом и другим органима. Видети и службено образложење те одредбе (Савезни завод за интелектуалну својину: Закон о ауторском и сродним правима, Београд, 1998., стр. 141-142).

начна обавеза организације према носиоцу права се не односи на радње посебног остваривања неких његових имовинскоправних овлашћења на сваком поједином предмету заштите. Напротив, организација се обавезује свом комитенту да ће његова одређена имовинскоправна овлашћења поводом свих предмета заштите остваривати под равноправним условима и у пакету са истоврсним имовинскоправним овлашћењима одговарајуће групе носилаца права. Дакле, организација скупно испуњава све ове појединачно преузете обавезе према тој групи носилаца права тиме што настоји предузимати радње колективног остваривања њихових одређених имовинскоправних овлашћења исте врсте.

Анализирана обавеза спада у тзв. облигације средства, а не у облигације резултата (циља)⁶³. Наиме, организација се обавезује носиоцу права да ће настојати да предузима поменуте радње, али му не гарантује да ће их извршити, јер то не зависи само од ње. Стога неће носиоцу права одговарати за штету ако није успела да обави неки од поверених послова, под условом да је поступала са пажњом доброг стручњака. На пример, организација не гарантује носиоцу права да ће њени преговори са корисником (односно удружењем корисника) резултирати закључењем њиховог међусобног уговора. Она не може гарантовати носиоцу права ни да ће наплатити накнаду за његов рачун, тј. да ће му припасти део прикупљених средстава ако се предмети заштите на које се односе његова овлашћења не искоришћавају у одређеном периоду или уколико нема релевантних података о томе.

Било да је фактички или правно упућен на то, носилац права закључује уговор са организацијом с обзиром на њену способност да ефикасно предузима радње колективног остваривања одређених имовинскоправних овлашћења⁶⁴. У сваком случају, носилац права указује поверење организацији тиме што јој поверава значајан део своје имовине у виду тих овлашћења. Дакле, у питању је уговор *intuitu personae*. Стога, организација је дужна да лично изврши налог носиоца права. Она иступа на такав начин у земљи где се налази њено седиште. Понекад се непосредно деловање организације протеже и на територије још неких држава.

Међутим, организација нема техничке, економске, а често и правне⁶⁵ могућности да лично изврши налог носиоца права у свим земљама које му признају односна имовинскоправна овлашћења. Стога, она закључује реципрочни аранжман⁶⁶ са одговарајућим иностраним организацијама понаособ. Овим двостраним уговором се свака од организација обавезује оној другој да, у своје име, али за рачун тог иностраног уговорника, настоји да, на територији њеног непосредног деловања, предузима радње колективног остваривања одређених имовинскоправ-

63. Исто важи за такву обавезу комисионара (видети у Јанковец, И: *op. cit.*, стр. 452).

64. Видети Милетић, М: *Неојходноси организације за колективно остваривање ауторског и сродних права*, "Право и привреда", бр. 58, 2002., стр. 616-624.

65. На пример, ЗАСП предвиђа да дозволу за обављање делатности може добити организација која, поред тога што испуњава остале услове, има седиште у СРЈ (чл. 150, ст. 1). Отуда, организације са седиштем у иностранству немају правну могућност да непосредно делују у нашој земљи.

66. Видети Милетић, М: *Реципрочни аранжман*, "Правни живот", бр. 11, 2000., стр. 677-691.

них овлашћења поводом предмета заштите са његовог репертоара. Могућност склапања реципрочних аранжмана је предвиђена општим условима пословања организације. Носилац права прихвата те услове у целини, па тиме и ову могућност када са организацијом закључи односни уговор типског карактера. На тај начин, носилац права дозвољава организацији да одговарајућим иностраним ентитетима повери извршење његовог налога на територији њиховог непосредног деловања⁶⁷⁾.

2.2. Обавеза организације да носиоцу права полагаје рачун о извршењу његовог налога

Овом обавезом организације се заокружује њена улога комисионара носиоца права⁶⁸⁾. Наиме, организација делује за рачун носиоца права, било непосредно или преко одговарајућих иностраних ентитета. Отуда, носиоцу права треба да припадну економски ефекти колективног остваривања његових имовинскоправних овлашћења. Тако, организација је дужна да му периодично полагаје рачун о обављању поверених послова. Та обавеза има вишеструко значење. Конкретно, организација је дужна да носиоцу права документује извршење његовог налога током одређеног периода, као и да му преда све што прими на основу обављања поверених послова, при чему се претходно издваја део тих средстава на име предвиђених врста одбитака.

Сада ваља усмерити пажњу на елементе те обавезе.

Носилац права треба да зна стање односних послова у одређеним моментима, јер са организацијом закључује уговор са трајним извршењем обавеза. Стога, организација мора свом комитенту пружати редовне, потпуне и детаљне податке о свим њеним активностима значајним за колективно остваривање његових имовинскоправних овлашћења⁶⁹⁾. Она је дужна да свом комитенту ставља на увид одговарајуће документе који садрже такве информације. При том, сви подаци о оствареној накнади појединачног носиоца права су службена тајна организације. Они се могу дати само на захтев односног носиоца права или суда.

Овде треба нагласити да је организација дужна да периодично саставља и носиоцу права доставља појединачни обрачун његове накнаде. Неке организације не чине то у погледу предмета заштите који не остваре предвиђени минимални износ накнаде током обрачунског периода. Тај изузетак се оправдава принципом економичности пословања организације.

67. Могућност потпуне или делимичне замене налогопримца је регулисана чланом 753 ЗОО-а (видети у Трајковић, М: чл. 753. у "Коментар Закона о облигационим односима", Београд, 1995., стр. 1284, 1285).

68. Таква обавеза налогопримца/комисионара је регулисана члановима 754, 755 и 780 ЗОО-а.

69. WIPO: Collective Administration of Copyright and Neighbouring Rights/Copyright, бр. 11, 1989., стр. 350; чл. 53, ст. 1, тач. II Нацрта модел одредби за закон у области ауторског права (документ СЕ/МРС/II/2II)/Copyright, бр. 11, 1989., стр. 351.

Појединачни обрачун има писану форму. У облику је стандардизованог обраца. Тиме се смањује могућност евентуалних неспоразума и спорова између уговорних страна.

Појединачни обрачун може бити годишњи, полугодишњи или квартални, зависно од организације. На пример, код овлашћења на искоришћавање несценских дела у бестелесној форми, прву опцију усваја југословенски СОКОЈ, другу камерунска SOCADRA, а трећу амерички ВМІ.

Појединачни обрачун се мора састављати на основу: плана расподеле⁷⁰⁾, општег обрачуна; прикупљених података о искоришћавању предмета заштите, документације организације о тим предметима заштите и односном носиоцу права.

Пре свега, организација је дужна да унапред утврди план расподеле прихода прикупљеног од корисника. То је законска обавеза организације у многим земљама. Дакле, носилац права треба да унапред зна механизам и критеријуме обрачунавања накнаде који су предвиђени планом расподеле.

Организација мора израдити и општи обрачун. Њиме се нарочито утврђује: бруто износ одговарајућег фонда наплаћених накнада, сума одбитака од поменутог износа, нето износ догичног фонда.

Средства која се током обрачунског периода прикупе од корисника на име накнаде за вршење идентичних радњи искоришћавања истоврсних предмета заштите формирају одговарајући фонд. Неке организације имају више оваквих фондова.

Бруто износ таквог фонда се, на крају обрачунског периода, умањује за утврђену суму предвиђених врта одбитака.

Свака организација издваја део тог износа за покриће трошкова свог рада, укључујући и издатак на име пореза и доприноса на прикупљене накнаде.

Многе организације врше и социјалну, односно културну функцију и за те сврхе издвајају део прикупљених средстава. Обично се практикује посебан одбитак у том погледу. Изузетно, тај издатак може бити садржан у одбитку за покриће трошкова рада организације.

Неке организације издвајају део прикупљених средстава за тзв. резервни фонд намењен намиривању потраживања која нису обухваћена расподелом⁷¹⁾. Такво потраживање настаје ако организација накнадно изради или исправи појединачни обрачун накнаде носиоца права који поднесе благовремен, образложен и оправдан захтев у том смислу.

Приход који организација оствари наплатом накнаде за искоришћавање предмета заштите припада односним носиоцима права. Колективно остваривање имовинскоправних овлашћења подразумева да мора протећи извесни период између наплате ове накнаде и њене исплате тим носиоцима права. У међувремену, орга-

70. О плану расподеле видети у Милетић, М: *Орѓани и опшћии акћии орѓанизације за колекћивно осћиваривање аућорскоѓ и сродних ћрава*, "Право и привреда", бр. 14, 2002, стр. 202208.

71. WIPO: *op. cit.*, стр. 347.

низација улаже та средства на начин који доноси камату. Сума остварена на име те камате често достиже 5% (понекад и више) у односу на бруто износ одговарајућег фонда или 20-100% у поређењу са висином трошкова рада организације. Неспорно је да економски ефекти ове камате треба да припадну односним носиоцима права, без обзира на њен износ у конкретном случају⁷²⁾. Организација обично практикује један од три основна система у том погледу⁷³⁾. Према првом систему, износом камате се увећава бруто износ одговарајућег фонда. Према другом систему, износ камате служи за потпуно или делимично покриће трошкова рада организације. Према трећем систему, износом камате се увећава нето износ дотичног фонда.

Дакле, нето износ одговарајућег фонда је резултат примене наведених обрачунских операција. Организација је дужна да ту суму расподели односним носиоцима права. Обично преостане део средстава у фонду након ове расподеле. То је резултат чињенице да организација није у стању да, непосредно или преко одговарајућих иностраних ентитета, прибави све неопходне податке о неким предметима заштите који су остварили накнаду. Тада се преостали износ сразмерно расподељује осталим носиоцима права, сагласно прикупљеним подацима о искоришћавању предмета заштите на које се односе њихова имовинскоправна овлашћења⁷⁴⁾.

Постоје изузетне ситуације где се остварени приход не расподељује односним носиоцима права, већ се користи само за покриће трошкова рада организације и за социјалне и/или културне сврхе⁷⁵⁾. Понекад се сматра да је овај други део прикупљених средстава, у суштини, намењен индиректној расподели носиоцима права⁷⁶⁾.

Појединачни обрачун се мора заснивати и на вези између прикупљених података о искоришћавању дотичних предмета заштите, с једне, и документације организације о тим предметима заштите и о односном носиоцу права, с друге стране. Примена одговарајућих одредби плана расподеле на тако утврђено чињенично стање резултира одређивањем износа накнаде за сваки од тих предмета заштите. Уколико више носилаца права има право на учешће у накнади коју оствари одређени предмет заштите, онда се њен утврђени износ користи као основа за израчунавање висине удела сваког од ових субјеката (међусобни однос удела се предвиђа уговором између тих носилаца права или планом расподеле). Извршење наведених операција омогућава организацији да састави појединачни обрачун накнаде за сваког од односних носилаца права.

72. Налогопримчева одговорност за употребу налогодавчевог новца је регулисана чланом 756 ЗОО-а.

73. Видети у Tournier, J. L.: *op. cit.*, стр. 52, 54.

74. Видети Uchtenhagen, U.: *Technical Problems in Collective Administration of Authors' Rights*, "Copyright", бр. 1, 1986., стр. 33; Grompone, R.: *The functioning and control of authors' societies*, "RIDA", бр. 107, 1981, стр. 42, 44.

75. На пример, то важи за поједине организације у случају овлашћења на давање примерака дела на послугу, односно овлашћења интерпретатора на разне облике јавног саопштавања интерпретације са издатог фонограма.

76. Видети Tournier, J. L.: *op. cit.*, стр. 54.

Структура појединачног обрачуна варира у зависности од организације⁷⁷). Обрачун неких организација се своди на навођење износа накнаде који припада носиоцу права. Обрачун других организација садржи и прецизирање конкретних предмета заштите који су остварили накнаду. Коначно, обрачун извесних организација обухвата не само поменуте информације, већ и податке о врсти и броју извршених радњи искоришћавања сваког појединог предмета заштите.

Исцрпнији појединачни обрачун резултира већим поверењем носиоца права у организацију и омогућава му боље сагледавање комерцијалног успеха сваког од односних предмета заштите. Међугим, састављањем детаљнијих обрачуна расту трошкови рада организације. Стога, носилац права треба да сноси додатне трошкове настале његовим захтевом да му организација пружи детаљније податке од оних садржаних у појединачном обрачуну.

Одговарајући инострани ентитети су, на основу реципрочних аранжмана, дужни да, између осталог, периодично састављају и односној организацији достављају појединачни обрачун накнаде сваког њеног комитента која је остварена на територији њиховог непосредног деловања. Ту се обично практикује тзв. обрачунски списак који садржи појединачне обрачуне накнаде свих тих носилаца права. Организација има реципрочну обавезу према овим ентитетима. Дакле, организација је дужна да носиоцу права доставља и појединачне обрачуне његове накнаде које прими од тих ентитета. Ради економичности свог пословања, неке организације немају такву обавезу према комитенту у погледу обрачуна иностране организације од које приме накнаду која не прелази предвиђени минимални износ.

Појединачни обрачун се доставља носиоцу права пре, приликом или након исплате његове накнаде, зависно од организације.

Поред састављања појединачног обрачуна и његовог достављања носиоцу права, организација је дужна и да му исплати накнаду у износу наведеном у том документу. Ова накнада се може исплаћивати једном, два или четири пута годишње, зависно од тога да ли је реч о годишњем, полугодишњем или кварталном обрачуну. У сваком случају, организација треба да то учини без одлагања. Понекад се организација обавезује свом комитенту да ће му исплатити накнаду само ако њена сума пређе предвиђени минимални износ. У супротном, суме испод овог износа се књиже у корист тог носиоца права и исплаћују му се у оном обрачунском периоду у коме њихов збир пређе предвиђену доњу границу. Изузетно, та исплата се може извршити и раније на захтев комитента. Носилац права може захтевати од организације да му исплати аконтажију његове накнаде за следећи обрачунски период, под условима прецизираним у плану расподеле.

Организација је дужна да носиоцу права исплати и његову накнаду примљену од сваког ентитета са којим је закључила реципрочни аранжман. Ова накнада се исплаћује комитенту без обзира на њен износ, при чему се претходно издваја део те суме за покриће трошкова које домаћа организација начини у том погледу. Вре-

77. Видети у Uchtenhagen, U.: op. cit, стр. 33.

ме исплате такве накнаде може бити одређено на различите начине. Неке организације је исплаћују одмах након што је приме од иностраног ентитета, при чему морају претходно обрадити односни обрачунски списак. Извесне организације чине то у тачно предвиђено време (нпр. током једног одређеног месеца сваке године). Носилац права може и овде захтевати од организације да му исплати аконтацију његове накнаде, под условима прецизираним у плану расподеле.